

POHDITTAVAA JA SOVITTAVAA ENNEN LAPSEN SYNTYMÄÄ

Sateenkaariperheet^{ry}

- kun sateenkaariperheessä on useampia kuin yksi vanhempaa

Suurimmassa osassa sateenkaariperheitä vanhemmuutta jaetaan kahden tai useamman aikuisen kesken. Vanhemmuuden jakaminen voi olla valtava ilo. Se on yhtä aikaa myös haaste. Yhteiskunta pyrkii monin tavoin edistämään vanhemmuuden onnistunutta jakamista miehen ja naisen perheissä. Mutta kun vanhemmuutta jakaa samaa sukupuolta oleva pari, eri sukupuolta oleva pari ilman parisuhdetta tai useampi kuin kaksi aikuista, on syytä kiinnittää erityistä huomiota joihinkin seikkoihin jo ennen lapsen syntymää.

Osa sateenkaariperheistä on samaa sukupuolta olevien pariin perheitä, joissa vanhemmuutta jaetaan kahden aikuisen kesken. Iso osa sateenkaariperheistä on ns. kolmi- ja neliapilaperheitä, joissa perhettä on alusta asti perustamassa useampia kuin kaksi aikuista. Yhä enemmän on myös kaksiapilaperheitä eli kahden vanhemman ilman parisuhdetta perustamia perheitä, joista puhutaan myös kumppanuusvanhemmuutena. Tähän esitteeseen on koottu sateenkaariperheiden vanhemmuuden jakamiseen liittyviä erityisiä kysymyksiä ja esimerkkejä olemassa olevien perheiden tekemistä perhe-elämää koskevista ratkaisuista ja ratkaisujen taustalla olevista perusteluista. Tieto on koottu *Suomalaiset sateenkaariperheet* - tutkimusraportista, Sateenkaariperheet ry:n järjestämien keskustelutilaisuuksien ja ryhmätapaamisten kautta sekä yhdistyksen luottamushenkilöiden ja työntekijöiden saamien yhteydenottojen pohjalta.

Kun lapsen vanhemmuutta jaetaan usean ihmisen kesken, voidaan soveltaa vanhaa sanontaa vaikka näin. Jaettu vanhemmuuden ilo on kaksinkertainen ilo. Jaettu vanhemmuuden huoli on puolikas huoli. Parhaimmillaan vanhemmuuden jakaminen voimauttaa kaikkia vanhempia, ruokkii heidän vanhemmuuttaan ja tukee toinen toistaan tiukassa tilanteessa.

Heteroydinperheen ideaalimallissa vanhemmuutta jakavat henkilöt, jotka ovat keskenään parisuhteessa. Vaikka näin on useissa sateenkaariperheissäkin, on hedelmällistä erottaa käsitteellisesti parisuhde ja vanhemmuussuhde. Ne voivat kulkea käsi kädessä, mutta yhtä hyvin niillä ei ole tekemistä toistensa kanssa. Vanhemmuutta voi jakaa yksien kanssa ja olla parisuhteessa toisten kanssa. Yhteistä parisuhteelle ja vanhemmuussuhteelle on, että niitä on hoidettava, niiden eteen on tehtävä töitä.

Ihan kaikkien, jotka suunnittelevat vanhemmuuden jakamista, parisuhteessa tai muuten, olisi hyvä keskustella vanhemmuussuhteen hoitamisesta, toiveista ja peloista ennen lapsen syntymää. Koska samaa sukupuolta olevat parit, ilman parisuhdetta perheen perustaneet ja useamman kuin kahden vanhemman perheet ovat osittain yhteiskunnan tukiverkon ulkopuolella, tässä keskitytään erityisesti näiden perheiden tilanteisiin.

Apilaperheet ovat upea osa lapsiperheiden monimuotoisuutta. Lapselle on suuri rikkaus elää kahden, kolmen tai neljän vastuuta kantavan aikuisen rakastamana ja kahden tai useamman erilaisen kodin kulttuureissa. Kolmiapilaperheen lapsella voi olla parhaimmillaan myös kolmet isovanhemmat, neliapilalapsella neljä mummoa ja vaaria. Mitä useampi vanhempi ja isovanhempi, sitä toden-

näköisemmin lapsella on tilanteessa kuin tilanteessa joku läheinen ymmärtämässä ja tukemassa. Apilaperhe-elämä rikastaa myös aikuisten elämää ja tarjoaa sellaisia näkökulmia ja kokemuksia, joita muun muotoiset perheet eivät välttämättä tarjoa.

Jokainen apilaperhe on omanlaisensa eikä perhe-elämää voi suunnitella tai elää yhden valmiin mallin mukaisesti. Osa apilaperheistä perustetaan ystävien kesken, jolloin kaikki tulevat vanhemmat tuntevat toisensa ennalta. Osa apilavanhemmista taas ei tunne toisiinsa entuudestaan ollenkaan.

Vanhemmuuden jakaminen on myös haasteellista. Kahden aikuisen kesken se saattaa olla jo hyvin hankalaa. Ei auta kieltää, että kriisitilanteessa vanhemmuuden jakaminen kolmen tai neljän vanhemman kesken voi olla vielä hankalampaa. Kullakin perhemuodolla on erityiset haasteensa ja haavoittuvuutensa, mutta myös vahvuutensa. Perhemuoto ei ole lapsen hyvinvoinnin tae kumpaankaan suuntaan. Lapsen hyvinvoinnin tae on toimiva vanhemmuus ja sen onnistunut jakaminen kaikkien vanhempien kesken. Siksikin vanhemmuuden jakamisesta on hyvä keskustella jo ennen lapsen syntymää.

Sateenkaariperheet suhtautuvat eri tavoin ennen vanhemmuuden jakamista käytäviin keskusteluihin ja erityisesti sopimukseen. Jotkut haluavat luottaa siihen, että asiat kääntyvät lopulta parhain päin. Toiset taas haluavat ennalta pohtia ja suunnitella hyvinkin tarkkaan minkälaista elämä voisi olla lapsen syntymän jälkeen. Tässä pohdinnassa voi auttaa tietoisuus muiden perheiden tekemistä erilaisista ratkaisuista. Yhdessä pohtiminen ja sopiminen on tärkeää myös silloin, kun perheet perustetaan vanhojen ystävien kanssa.

Vanhemmuuden jakamiseen ja perhe-elämän käytäntöihin liittyvät neuvottelut jatkuvat monessa perheessä lapsen syntymän jälkeenkin, ja näin on varmasti hyvä. Kertaal-

leen sovitusta ei elämäntilanteiden muuttuessa aina voida pitää kiinni. Muutoksiin on hyvä yrittää varautua myös etukäteen samalla kun pyrkii säilyttämään lapsen näkökulmasta tärkeää jatkuvuutta.

Aiesopimukset

Monet perheet pohtivat hyvin tarkkaan vanhempien välistä rooli- ja vastuuajkoa jo hyvässä ajoin ennen lapsen syntymää, usein jo ennen kuin lapsi on saanut alkunsa. Keskusteluissa saatetaan käydä läpi tulevaan lapsiperhe-elämään liittyviä toiveita, odotuksia ja pelkoja. Osa pyrkii sopimaan etukäteen myös joistain käytännön asioista, kuten lapsen asumisen järjestelyistä, elatuksesta ja vaikka päivähoitosta. Osa perheistä kirjaa näiden keskustelujen tulokset aiesopimukseksi.

Aiesopimuksia ovat tehneet erityisesti apilaperheet, mutta ei ole yhtään vähemmän perusteltua kirjoittaa sellainen myös kahden vanhemman perheessä, huolimatta siitä onko vanhemmilla parisuhde keskenään tai ei. Aiesopimus on siviilioikeudellisesti sitova, vaikka esimerkiksi lapsen tapaamisoikeuden toimeenpanevan viranomaisen osalta aiesopimus ei ole "voimaanpantavissa", toisin sanoen aiesopimuksen nojalla ei viranomaiset hae lasta tapaamisiin. Aiesopimuksen sisällöt ovatkin usein periaatteellisempia ja tarkoitettu paremminkin ennalta ehkäisemään ongelmia kuin ratkaisemaan niitä juridisesti.

Lapsen huolto ja juridinen vanhemmuus

Yksi sateenkaariperheitä yhdistävä seikka on se, että tosiasialliseen vanhemmuuteen liittyvät juridiset suhteet (huoltajuus ja juridinen vanhemmuus) eivät ole itsestään selvästi ja automaattisesti hoidossa lapsen syntyessä, kuten eri sukupuolta olevien avioparien perheissä.

Sateenkaariperheissä on päätettävä ketkä lapsen tosiasiallisista vanhemmista toimivat lapsen juridisinä vanhempina (enintään kak-

si!) ja ketkä toimivat lapsen juridisina huoltajina. On tärkeää ymmärtää, että huoltajuus ja vanhemmuus ovat lainsäädännössä kaksi täysin erillistä asiaa. Joku lapsen tosiasiallisista vanhemmista voi kyllä olla molempia yhtä aikaa, mutta näin ei lainkaan välttämättä ole.

Lapsen juridiseen huoltoon ja juridiseen vanhemmuuteen liittyvät kysymykset tulee olla ratkaistuna ennen kuin lapsen vanhemmuutta ryhdytään jakamaan. Näillä kysymyksillä on perustavaa laatua oleva merkitys lapsen ja vanhempien asemaan, oikeuksiin, velvollisuuksiin ja turvallisuuden tunteeseen. Ikävä kyllä ajoittain perustetaan kahden tai useamman vanhemman sateenkaariperheitä, joissa edes näistä perustavaa laatua olevista ratkaisuksista ei ole käyty perusteellista keskustelua. Seuraukset voivat olla katastrofaalisia.

Kahden vanhemman sateenkaariperheissä lapsen juridinen vanhemmuus voidaan nykyään hakea molemmille vanhemmille perheen sisäisen adoption tai pian (2019) äitiyden tunnustamisen kautta tietyissä tilanteissa. Samalla voidaan sopia toimivatko molemmat vanhemmat lapsen huoltajina. Tässäkin tilanteessa juridiset suhteet eivät toteudu automaattisesti vaan vaativat perheeltä aloitteellisuutta. Ei myöskään ole merkitystä kumpi vanhemmista on lapsen biologisen vanhemmuuden kautta ensin lapsen juridinen vanhempi ja kumman vanhemmuus vahvistetaan perheen sisäisen adoption myötä. Perheen sisäisen adoption prosessi kestää joitakin kuukausia. Jos parisuhde sinä aikana päättyy tai juridinen vanhempi kuolee, voi tilanne olla monimutkainen, jos asiasta ei ole keskusteltu ja/tai sovittu jo etukäteen. Äitiyslaki tulee selkiyttämään tilannetta niiden naisparien osalta, jotka ovat antaneet yhteisen suostumuksen (virallisille) hedelmöityshoidoille.

Useamman kuin kahden vanhemman apilaperheitä yhdistää se seikka, että kaikkien vanhempana toimivien aikuisten vanhem-

muutta ei voida juridisesti vahvistaa. Suomen tämänhetkisen lainsäädännön mukaan lapsella voi olla enintään kaksi vanhempaa. Jos perheen sisäisen adoption kautta haetaan juridista vanhemmuutta kolmannelle, tulee jonkin luopua juridisesta vanhemmuudesta. Uuden adoptiolain myötä kesällä 2012 tuli mahdolliseksi ns. avoin adoptio. Sen perusteella juridisesta vanhemmuudesta luopuvalle osapuolelle voidaan vahvistaa tapaamisoikeus lapseen, jos kaikki osapuolet ovat yksimielisiä ja tekevät asiasta viranomaisten vahvistaman tapaamisoikeussopimuksen. Tätä kautta esimerkiksi juridisesta vanhemmuudesta äidin puolison hyväksi luopuvalle isälle voidaan vahvistaa tapaamisoikeus lapseen. Aiemmin tapaamisoikeus on voitu vahvistaa vain lapsen ja hänen juridisen vanhempansa välille. Tapaamisoikeus on juridisen vanhemmuuden merkittävin seuraamus. Lapsen huolto- ja tapaamislain uudistus saattaa tuoda tulevaisuudessa tapaamisoikeuden yhä useamman lapsen oikeudeksi myös apilaperheissä.

Myöskään huoltajuusjärjestelyt eivät toisistaan aina tue apilaperheitä. Käräjäoikeudet eivät helposti vahvista useamman kuin kahden vanhemman huoltajuutta. Käytännössä kolmenkin huoltajan perheitä kuitenkin on: jos käräjäoikeus on määrännyt synnyttäneen äidin naispuolison lapsen huoltajaksi ennen lapsen isyyden tunnustamista, on tämän jälkeen voitu vahvistaa huoltajaksi myös lapsen tunnustanut isä. Käräjäoikeus voi määrätä lapselle niin monta huoltajaa kuin se harkitsee olevan lapsen edun toteutumisen kannalta tarpeen. Lapsen huoltajuudesta päättäessään oikeusistuimien kiinnittää huomiota siihen, mitkä konkreettiset perusteet vaativat huoltajuuden määräämistä useammalle kuin kahdelle. Huoltajuushakemuksen kannattaa siis olla mahdollisimman konkreettinen.

Sateenkaariperheiden tekemät ratkaisut juridisen vanhemmuuden ja huoltajuuden kysy-

myksissä ovat yksilöllisiä. Vaihtoehtoisia tapoja järjestää nämä seikat ovat lukuisat erityisesti apilaperheissä. Monessa perheessä halutaan jakaa huoltajuus kaikkien vanhempana toimivien aikuisten kesken. Toisaalta kaikki lähivanhempina toimivat naisparit eivät jaa lapsen juridista huoltajuutta lapsen isän tai isien kanssa. Myöskään niissä perheissä, joissa lähivanhempina toimivat isät (tai isä), ei etä-äiti yleensä toimi huoltajana.

Osassa perheitä on ajateltu, että lasta koskeva päätöksenteko vaikeutuisi, jos päättäjiä olisi enemmän kuin kaksi. Joissain perheissä ajatellaan, että päätöksenteon keskittäminen ehkäisee vanhempien välistä riitaisuutta. Osa on sitä mieltä, että päätösoikeus kuuluu niille aikuisille, jotka asuvat lapsen kanssa. Joissain perheissä haetaan ei-juridisille vanhemmilla huoltajuutta, jotta heidänkin suhde lapseen olisi jollain tasolla virallinen. Huoltajuuskysymys on yhtä aikaa käytännöllinen ja periaatteellinen. Näiden näkökohtien välille täytyy löytää tasapaino ja yhteisymmärrys kaikkien vanhempien kesken.

Suurin osa suomalaisista apilaperheistä on tällä hetkellä sellaisia, joissa perheen naispuoliset vanhemmat toimivat lähivanhempina ja mies tai miehet etävanhempina. Koska tilanne on tämä, on ymmärrettävää että osa ihmisistä näkee huoltajuutta ja vanhemmuutta koskevan ongelmanasettelun hyvin sukupuolittuneena. Tämä on syytä huomioida keskusteluissa. Iso osa etävanhemmuuden ja lähivanhemmuuden välisistä roolieroista on kuitenkin sellaisia, jotka eivät riipu vanhemman sukupuolesta. Tärkeintä lienee se, että perhetilanne huoltajuusjärjestelyineen on kaikkien osapuolten näkökulmasta turvallinen. Pelko on yksi merkittävimmistä syistä epärakentavaan käyttäytymiseen ristiriitilanteissa.

Ristiriitoja ei aiheuta se sinänsä, että vanhemmat ovat keskenään erilaisessa asemassa suhteessa lapseen. Sen sijaan tilanne, jossa

joku vanhemmista kokee tilanteensa epäoikeudenmukaiseksi, voi olla perheen kokonaisuuden kannalta tuhoisa. Asioista on syytä myös puhua niiden oikeilla nimillä: ei kannata ajautua leikkimään arjessa, että kaikilla on samat oikeudet ja velvollisuudet, jos näin ei tosiasiaassa ole. Juridisen vanhemman tai juridisten vanhempien vääjäämätön valta ja sosiaalisten vanhempien statuksen epävarmuus on hyvä tiedostaa. Ei ole kenellekään terveellistä, jos sosiaalisella vanhemmalla on sellainen alitajuinenkin tunne, että häntä kuullaan ja kunnioitetaan vain niin kauan kuin hän toimii tarkasti juridisen vanhemman toiveiden mukaisesti.

Myös siitä voi olla hyvä keskustella, että on aina teoriassa mahdollista, että jonain päivänä joidenkin perheen aikuisten väliset suhteet katkeavat. Mahdolliseen erotilanteeseen varautuminen ei ole pirujen maalaamista seinälle, vaan parhaimmillaan se vahvistaa aikuisten välisiä suhteita lisäämällä kaikkien turvallisuuden tunnetta.

Sateenkaariperheiden etävanhemmat vaikuttavat olevan huomattavasti lähivanhempia tyytymättömämpiä perheen sisäiseen roolijakoon, huoltajuusratkaisuihin ja elatuspäätöksiin. Useat etävanhemmat, jotka eivät ole lapsen juridisia huoltajia, kokevat erityisen pelottavana sen, ettei heitä tarvitse ottaa mukaan päättämään lapsen asuinpaikasta. Tämä voi olla pelottavaa myös sellaisessa tilanteessa, jossa etävanhemmuus on yhteisten keskustelujen ja suunnitelmien mukaista. Epävarmuuden ja pelon tunteista on syytä keskustella, jotta ne eivät kasaudu ja kasva laajemmaksi epäluottamukseksi.

Vaille juridista vanhemmuutta jäävien vanhempien turvallisuuden tunteesta huolehtiminen on jokaisen perheen jäsenen edun mukaista. Tähän on syytä kaikkien erityisesti paneutua etukäteen käytävissä keskusteluissa.

Jokaisen perheen on syytä etsiä oma, kaikkia vanhempia tyydyttävä ratkaisu mieluiten jo ennen kuin lapsi saa alkunsa. Etukäteen käytävien keskustelujen merkitystä tuskin voi liioitella. Jos aikuiset eivät löydä keskenään yksimielisyyttä huoltajuuden ja juridisen vanhemmuuden suhteen, kannattaa hakea keskusteluihin apua esimerkiksi Sateenkaariperheet ry:n Perhesuhdekeskuksen kautta ja miettiä tarkkaan, onko perheen perustaminen kyseisellä kokoonpanolla mielekästä.

Arjen käytännöt

Eryteisesti siinä tapauksessa, että osa vanhemmista toimii lähi- ja osa etävanhempina, olisi tärkeää pohtia ennalta mahdollisimman tarkasti millaista elämä tulee käytännössä olemaan lapsen synnyttyä. Myös samassa taloudessa asuvien vanhempien perheissä esimerkiksi imetykseen liittyvät käytännöt vaikuttavat lapsen ja vanhempien välisen suhteen kehittämiseen.

Eryteisesti lapsen ensimmäiseen ikävuoteen liittyviä käytännön järjestelyjä kannattaa miettiä etukäteen. On syytä pohtia melko yksityiskohtaisesti esimerkiksi imetystä ja sen kestoa, korvikkeen käyttöä, kiinteään ruokaan siirtymistä, etävanhemman tapaamisten järjestämistä ja niin edelleen.

Osa perheistä on todennut jälkikäteen, että yhteisissä keskusteluissa olisi ollut syytä sopia monista asioista vielä tarkemmin kuin aikanaan tuntui tarpeelliselta. Eräs perhe kävi ennen lapsen syntymää pitkän keskustelun siitä, hankitaanko lapselle mopo kun tämä täyttää 15 vuotta. Keskustelun lopputulosta tärkeämpi oli kokemus siitä, että aikuiset tutustuivat toistensa näkökulmiin ja saivat tuntumaa siihen, millaiset asiat kullekin ovat tärkeitä.

Arjen lisäksi myös juhlat vaativat suunnittelua. Missä lapsi milloinkin viettää joulua tai juhannusta? Millaiset juhlat ja perinteet ovat kellekin tärkeitä ja millaisia elämäntapomuk-

sellisia merkityksiä tai sävyjä niihin liittyy? Entä miten lapsen syntymäpäivät järjestetään? Jos juhlapäivät eivät ole perheelle erityisen merkityksellisiä, niistä ei kannata tehdä sellaisia.

Harkitusti sovitusta käytännöistä on myös pyrittävä pitämään kiinni. Lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana muodostuneet käytännöt saattavat helposti jatkua myöhemminkin, vaikka aiesopimukseen olisi kirjattu aivan toisenlaisia päämääriä. Lapsen lähivanhempi saattaa alkaa pelätä lapsen vahingoittuvan liian varhaisesta erosta, vierastamisesta, maitokorvikkeesta, ikävästä tms. Tällöin täytyy pystyä erottamaan mikä on uuden vanhemman luontaista varovaisuutta ja pelkoa ja mikä on todella niin suuri ongelma, että sen pitäisi antaa tulla estämään tai vähentämään lapsen ja hänen muiden vanhempiensa tapaamisia, jotka aiesopimuksessa on sovittu.

Turvallisuutta tuo ristiriitojen selvittämisen tapojen pohtiminen ja sopiminen etukäteen. Jossakin perheissä ristiriidat ratkaistaan demokraattisella päätöksenteolla. Toisissa perheissä on ennalta sovittu kuka vanhemmista tekee viime kädessä päätökset. Päätöksentekoprosessin harjoittelu tunteita herättävissä asioissa voi olla hyödyksi. Jotkut voivat ryhtyä jakamaan vanhemmuutta tietämättä lainkaan miten vanhemmuuskumppanit reagoivat esimerkiksi stressiin tai pelkoon ja epävarmuuteen.

Yksi aiesopimuksen koetinkivi on tietysti lapsi itse. Lapsen yksilöllisyys ja yksilölliset tarpeet voivat laittaa aiesopimuksessa sovitut tapaamisjärjestelyt koviin, jos lapsi esimerkiksi on paljon sairaana tai vierastaa kovasti. Lapsen edun pitäisi tietenkin olla kaikkien vanhempien päällimmäisenä lähtökohtana, mutta lapsen edun määrittämisestäkin kannattaa keskustella sekä etukäteen että aina tilanteen vaatiessa. On hyvä olla yhteinen näkemys esimerkiksi siitä, mitkä asiat vaikuttavat etä-

vanhemman luona vierailemiseen: onko pienikin flunssa este siirtymiselle toiseen kotiin vai pidetäänkö tapaamisrytmistä kiinni vaikka lapsi olisi keuhkokuumeessa tai pahimmassa vierastusiässä? Joskus joudutaan valitsemaan pienin paha: onko vaarallisempaa matkustaa etävanhemman luo flunssassa vai menettää tapaaminen rakkaan etävanhemman kanssa. Varsinkin kriisitilanteissa vanhemmat eivät useinkaan ole kykeneväisiä tekemään tällaisia yksinkertaisiakaan päätelmiä. Lapsen vierastamista voi myös yrittää aktiivisesti helpottaa ja totutella häntä erilaisiin tilanteisiin vähän kerrallaan.

Raha

Rahaan ja lapsen elatukseen liittyvät asiat usein hämmentävät perhettä suunnittelevia, koska ei ole olemassa mitään valmista mallia, jonka mukaan näistä asioista sovittaisiin sateenkaariperheen jäsenten kesken, erityisesti silloin kun vanhemmat elävät eri taloudessa. Perheessä kuin perheessä raha-asiat saattavat kriisin tai eron hetkellä saada suuria merkityksiä. Näin käy helposti varsinkin silloin, jos asioista ei ole keskusteltu etukäteen.

Eroavien pariskuntien kohdalla lähdetään lainsäädännössäkkin siitä, että molemmat eroavat vanhemmat ovat yhdessä vastuussa lapsen elatuksesta. Jos tapaamisjärjestelyt sovitaan niin, että lapsi asuu enemmän toisen vanhemman luona, hän on oikeutettu saamaan elatusapua toiselta vanhemmalta, joka ei arjessa kannu yhtä suurta taloudellista vastuuta lapsen elatuksesta.

Useissa sateenkaariperheissä jo lähtökohta on hyvin erilainen. Lasta ollaan alusta asti suunnittelemassa asumaan kahdessa tai useammassa taloudessa. Tällöin ei ole koskaan ollut sellaista asiantilaa, että vanhemmat jakavat lapsen elatuksen yhteisessä taloudessaan. Usein on myös alusta asti selvää, että lapsi tulee asumaan huomattavasti enemmän toisessa kodissa. Yleensä lähivanhemmuu-

teen liittyvä ratkaisu on ollut selvää jo suunnittelun alusta alkaen. Useimmiten tältä osin ei myöskään ole kahta vaihtoehtoa, kuten erotapauksissa ainakin periaatteessa on.

Myös elatuksen kohdalla sateenkaariperheet ovat tehneet hyvin monenlaisia ratkaisuja. Joissakin perheissä ei kukaan maksa kenellekään mitään. Toisissa perheissä on eri tavoin sovittu jonkinlaisia summia, joita etävanhemmat maksavat lähivanhemmille. Joissain perheissä etävanhemmat maksavat lähivanhemmille esimerkiksi kunnan elatustukea vastaavan summan – siis rahamäärän jonka äiti saisi kunnalta jos lapsen isyyttä ei olisi tunnustettu. Toisissa perheissä etävanhemmat maksavat lastenvalvojan laskukaavojen mukaisen tuloihin suhteutetun määrän elatusapua. Jos etävanhempi on hyvin pienituloinen, voidaan elatusavun sijaan hakea lähivanhemmalle kotikunnalta elatustukea.

Yksi näkökulma, josta perhettä perustavat vanhemmat voivat tarkastella asiaa, on elatusavun perimmäinen merkitys. Perhe voi miettiä, ovatko lähivanhemmat oikeutettuja elatusapuun, koska hoitavat lasta etävanhempia enemmän. Elatusavun perusteluina voi pitää myös äitiysloman aikaisia tulonmenetyksiä, isomman asunnon kuluja ja suuria yksittäisiä menoeriä kuten lastenvaunuja, leirikouluja tai ajokorttia. Toisaalta osa lähivanhemmista kokee olevansa etuoikeutetussa asemassa saadessaan asua lapsen kanssa yhdessä, eivätkä he tämän takia halua etävanhemmilta elatusapua. Erityisesti näin voidaan ajatella tilanteissa, joissa lapsen isä on ennen kaikkea sukusolujen luovuttaja. Kunkin perheen on syytä punnita arvojaan tämänkin asian suhteen.

Elatuksen lisäksi kannattaa pohtia jo etukäteen joitain muitakin rahaan liittyviä käytännön asioita. Kenellä kaikilla on käyttöoikeus lapselle avattavaan pankkitiliin? Mitä tehdään lapsilisien kanssa? Millaisia käytäntöjä toivotaan lapsen viikkorahojen tai kuukausi-

rahojen suhteen? Entä jos lapsen eri kotien välillä on merkittävä elintasoero? Myös testamentin tekemisestä on syytä keskustella: ilman testamenttia vain juridiset sukulaiset voivat periä toisensa. Kysymys on siis oleellinen myös sosiaalisten sisarusten näkökulmasta. Testamentilla voi omaisuutensa määrätä puolisonsa lapselle pienemmässä veroluokassa. Ei-juridiset vanhemmat, jotka eivät ole virallistetussa parisuhteessa juridisen vanhemman kanssa, voivat testamentata omaisuutensa lapselle, mutta siitä pidätetään kaikissa tapauksissa korkeamman veroluokan mukainen perintövero.

Aikuisten tunteet

Sanonnan mukaan lapsen koti on vanhempien hyvä parisuhde. Samaa ajatusta voidaan soveltaa vanhemmuussuhteeseen. On koko perheen edun mukaista vaalia aikuisten keskinäistä yhteistyötä, ymmärrystä ja luottamusta. Aikuisten välille muodostuvan keskustelukulttuurin merkitys on suuri, ja hyvän, avoimen keskustelukulttuurin eteen on syytä tehdä töitä. Toisille pitäisi osata antaa anteeksi ja kaikilla tulisi olla luja tahto rakentaa lapselle turvallista ympäristöä, jossa vanhemmat pystyvät yhteistyössä turvaamaan lapselle hyvän kasvu ympäristön. Jokaisella aikuisella täytyisi olla tilaa olla omanlaisensa vanhempi – ja tähän tarvitaan toisten aikuisten tukea. Täytyy olla tahtoa luottaa ja tahtoa onnistua.

Toisten vanhempien vanhemmuutta tuetaan puhumalla lapsille heistä paljon ja positiivisesti. Jokaisen sateenkaariperheen vanhemman velvollisuutena on tukea jokaisen muun vanhemman vanhemmuussuhdetta lapseen. Tämä näkyy myös kielenkäytössä. Kun lapsi on etävanhempiansa luona, hän ei ole siellä ”hoidossa” vaan luomassa turvallista suhdetta korvaamattomiin vanhempiinsa.

Jokaisen vanhemman, joka suunnittelee perhettä, jossa lapsi asuu ainakin osittain kahdessa eri kodissa, on syytä ottaa huomioon välttämättä vastaantuleva lapsesta erossa olemisen tuska. Sitä ei voi välttää. Suunniteluvaiheessa tämä on vastuullista ottaa huomioon myös muiden vanhempien osalta. Monilla etävanhemmilla erossa olemisen tuska näyttäisi syntyvän vasta pikku hiljaa sitä mukaan kun aikuinen kasvaa rakastamaan etälastaan hyvin konkreettisella tavalla. Erosassa olemisen aiheuttama suru on syytä ottaa huomioon, mutta sen ei pidä antaa alistaa.

Vanhemmuuden jakamisessa on paljon hyviä puolia ja yksi vähäisimmistä ei ole se seikka, että vanhemmuuden jakaminen antaa monesti enemmän omaa aikaa, jonka voi sijoittaa itsensä tai puolisonsa hyvinvointiin. Vanhemmuuden jakaminen voi olla emotionaalisesti merkittävä voimavara. Muiden vastuullisten aikuisten kanssa jaettuna vanhemmuuteen liittyvä väsymys tai huoli tuntuu kevyemmältä kantaa.

Keskustelkaa ja sopikaa ainakin näistä

- lapsen asuminen ja etävanhempien tapaamisjärjestelyt
- huoltajuuden hakeminen tai hakematta jättäminen
- muiden kuin virallisten huoltajien osallistuminen lasta koskevaan päätöksentekoon
- isyyden tunnustaminen tai sen tunnustamatta jättäminen
- imetys ja sen kesto/ korvikemaidon käyttö
- kiinteään ruokaan siirtyminen ja lapsen ruokavalioon liittyvät asiat
- lapsen elatus ja suuret hankinnat
- lapsen raha-asioiden hoitaminen
- syntymäpäiviin, jouluun ja muihin juhliin liittyvät käytännöt
- lapsen sukunimi
- lapsen etunimestä päättäminen
- vanhempien roolit
- paikkakunnalta tai maasta muuttaminen
- toimintatavat erimielisyyksien tai riitojen yhteydessä
- sosiaalisten sisarusten oikeus pysyä yhdessä tai tavata toisiaan
- mahdollisten tulevien puolisoiden asema lapsen elämässä
- mahdolliset hedelmöityshoitojen kulut

Esimerkki aiesopimuksen muodosta

Otsikko, esim: *AIESOPIMUS LAPSEN SAAMISESTA, HOIDOSTA JA KASVATUKSESTA*

Johdanto, esim: *Tähän pöytäkirjaan on kirjattu xx:n, yy:n sekä heidän puolisoitensa zz:n (xx) ja åå:n (yy) välillä käytyjen keskustelun kuluessa saavutetut yhteiset näkemykset ja aikomukset suunnitellun lapsen hoitoon ja tulevaisuuteen liittyvistä asioista. Suunnitelman toteuttaminen on aloitettu joulukuussa 2012.*

Sovitut asiat (ks. lista yllä), esim: *Olemme sopineet seuraavaa:*

- *Lapsen synnyttää...*
- *Tulemme hakemaan lapsen huoltajuutta/ emme tule hakemaan lapsen huoltajuutta...*
- *Lapsen isyys tunnustetaan/ isyyttä ei tunnusteta...*
- *Pyrimme siihen, että...*
- *Osapuolten tahto on, että...*
- *Mikäli...*
- *Osapuolilla on lupa/ ei ole lupaa kertoa tässä pöytäkirjassa sovituista asioista pöytäkirjan ulkopuolisille henkilöille.*

Pöytäkirjan tekemisestä, esim: *Tämä pöytäkirja on tehty neljänä yhtäpitävänä kappaleena, yksi kullekin osapuolelle.*

Paikka ja aika, allekirjoitukset